

nenques del cat. occidental, si no és que aquí la variant *pena* es fa sentir cada cop més (i no sols en veritables topònims, on allà és la forma única). Però en l'ús viu, i fins i tot com a genèric, la forma *penya* se li ha anat superposant. No minva en el SO. del Cadí: «passant per *lu fonz de les pèyes* ---» Tuixén (1964). Indret famós, on els soldats de la llibertat mantingueren una èpica resistència tot el 1938, *Les Penyes d'Auló* no s'han dit mai, ni es diuen fins ara (1964) altrament en el país (damunt Braní, entre Llavorsí i Farrera, al caire de les tres Nogueres; a despit del barbarisme *Piedras de Aolo* dels comunicats). *Pèya* era ja la forma usada a tot drap a tota la Vall de Cardós el 1934 (sense descartar-ne frases consagrades com *řesone la pèya* 'hi ha un eco', Tavascan); un indret «a la socauna d'una *peyeta*» and. (Civís, 1964).

No ens caldrà detallar ni ponderar l'ús a tot el País Valencià i migdia del Princ., pel Montsant, molt més al Nord..., tant coneguda és pertot la popularitat del mot en aquelles terres. Ara bé, a les Illes, tant o més; a la costa de Tramuntana de Mallorca, fins sembla que prefereixin *sas pèyes*, ben sovint, en casos on les comarques costeres, però distingidores, en el Princ. diuen *les roques* (Sóller, 1953). I no caldrà exemplificar ni detallar en les diverses costes mallorquines, si no és amb una denominació com *Sa Penya Bosca* de Santanyí, que ens en forneix un cas notable de la costa Sud, car pel caràcter total del mot, es mostra com a creació de temps remot. Per a Menorca bastarà recordar que anomenen *penya mabre* el *MARBRE*; i que a Ciutadella ho aparien amb el nom de la *timba* costera, distingint (1964). A Eivissa *Sa Penya* és el nom del barri mariner de la Vila (base de tota la meua informació marina i costera de l'Illa); a St. Vicent els barquers temien entrar a Sa Cala «*kulpoğats da pigá as pèyas*» (1963).

En conclusió, tots els indicis concorden a fer-nos admetre que *penya* (*/pena*) fou un mot uniformement viu i popular a la totalitat del domini lingüístic. Com que la variant *pena* ha estat en retrocés pertot ja des de l'Alta Edat Mitjana (entre altres raons perquè li era fatal l'homonímia amb *pena* 'dolor') una delimitació raonada i detallada de les dues àrees, correspon i escau molt millor als treballs toponomàstics: deixem-ho per a l'*OnomCat.*, i acontentem-nos amb plantar uns mollons, que ens mostren ja com *pena* fou en l'origen la forma pròpia del mot en tot l'àmbit del cat. occid., des del Maestrat fins als Alts Pirineus; i, per l'Est, fins a la línia xipella. La toponímia valenciana ens en dóna testimonis mossàrabs per tot el País (recordem *Benicadell*, *Benitatxell*, *Benavites*, *Benafijos* etc.); tort. *pena* «precipici a pic» (Arabia, *Misc. Folk.*, 168); *Pantà de la Pena*, a Vall-de-roures; *Bosc de la Pena* a Poblet; *Prenafeta* < *Penafreta* -FRACTA entre el Camp i la Conca; *Canal de Calcipeña* en el Montsec central, CALCEM PINNAE 'taló o peu de la penya', Alsamora (1957); *Pena de l'Alba* i passim per totes les valls de Boí (1968), Ribagorçana etc.

Pena, altrament, apareix en tota una sèrie d'accepcions d'aparició més limitada, i de significat ben dife-

rent, però havent explicat els significats etimològics de PINNA i PENNA confosos en romànic, en part es comprenen soles, en gran part la gènesi semàntica es pot completar fàcilment, i no ens hi torbarem gaire més que a datar i concretar-ne alguns llocs i documents.

Pena 'ploma' i en trànsit cap a 'ala', ja sovint en les *Vides Ross.*: «e que vas sobre les *penes* dels vens», f° 114v2, «per so que ense<n>yés a nós lo camí, e volà<s> sobre les *penes* dels vents», 112r1 (tots dos cops trad. *pennas*); netament 'ala', parlant d'un monstre: «quascuns d'aquests avien <I>III cares e *penes*», 226r1, vertint «de animalibus habebat quatuor facies et quatuor *pennas*» (692.23).

L'aplicació al cap del frontó d'un edifici, no s'allunya gaire del significat d'això, però d'altra banda en aquesta accepció es fa sentir netament la influència del sentit clàssic del ll. *pinna* (recordem que d'aquest ve el ll. *pinna* 'pinacle'); en estrats posteriors s'hi han generalitzat els derivats *penal*, *penalera* o *pinyo*; tanmateix hi ha encara *pena* en les *VidesR.*: «los Jusseus vengren --- diens: —Pregam-te que tu revox lo pòbol e --- que tu consels --- que no cresen ---. Per què éls lo pauseren sobre la *pena* del temple e, ab gran vou --- dixeren: —Aquest és lo pus just home que sia», 107r1, on tradueix «statuerunt illum enim super *pinnam* templi» (d'altra banda sembla que usaren *pinya* amb aquest sentit, veg. el gloss., p. 177). En aquest sentit s'ha mantingut millor en parlats occitans molt veïns: gascò *peno* «clocher-mur» en docs. del Gers dels Ss. xvi, xvii, xviii (Polge, *MélPhil. Gersoise*, 1960, 17). En el Capcir, acc. afí «una *fòja* de tres *pénas*» 'tres lòbuls' (Formiguera, 1960).

De la ploma es passà a designar la pell d'altres animals, car de l'una a l'altra es passava sovint per gradacions quasi imperceptibles: «item, entre dues malales solien haver una *pena* de ove<I>les» en unes regulacions hospitalàries de 1181 (MiretS, *TempIH*, p. 541); *penes de conils*, Tarifa dels corredors de Bna. de 1271 (*EntreDL* I, 155, § 42-46 i gloss.); en un doc. emp. de 1279-99 (*BABL* vii, 246, cf. *vial VIA*); per a una *GARNATXA*, en un doc. d'hospitalers de c. 1400 (MiretS, id., 550); «los hereus --- deven fer sos obs a la muller de --- les vestedures --- d[ed]aniel e no d'altre drap --- d[ed]aniel, si és d'estiu, deu haver cot ab *pena*, e d'ivern deu aver salvacors ab *penas*», *CostTort.* (Ol., p. 237); «draps preciosos folrats de *pennes* de vairs», Eiximenis (*Terç*, *NCl.* vi, 53); cf. la cita de *penes vayres* en el *DAG.*, s. v. *cenat*, i oc. ant. *pena* «fourrure». No asseguro que no sigui err. tip. per *pana*, però potser és arcaisme encara conservat de StaColQ: «em sembla que ens hauríem de posar un vestit de *pena*, que sia fort y d'un color que no li faça res lo sol ni la pluja», Joan Segura (*A Estones Perdudes*, p. 195).

En fi, des de la idea de l'ala d'un ocell, per una bella metàfora marinera, passà a designar la part més alta de l'antena d'una nau a vela, i en particular les nostres embarcacions costeres de vela llatina. Pròpiament és la verga que, juntament amb el car, integra l'antena: el car ressurt fortament cap a proa, i la pena cap a popa